

7. Семенов О. М. Фахова практика вчителя-словесника : навч. посіб. / О.М. Семенов, Л.О. Базиль, Т.І. Дятленко. – Луганськ : Ноулідж, 2011. – 420 с.
8. Щербан Т.Д. Психологія навчального спілкування: Монографія. – К.: Міленіум, 2004. – 345 с.
9. Яшенкова О.В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб / О.В.Яшенкова. – К.: ВЦ "Академія", 2010. – 312с.
10. Юринець О.О. Педагогічна практика як компонент професійного становлення майбутнього вчителя. Вісник Черкаського університету, серія "Педагогічні науки" – Черкаси. – Випуск 145.– 2008. – С. 154-156.

Бардаков А.А.

**ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРАКТИКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ТЕХНОЛОГИЙ:
ДИАЛОГ ЛИЧНОСТЕЙ**

Статья посвящена рассмотрению педагогической практики как неотъемлемой составляющей профессиональной подготовки будущих учителей технологий. Отмечено значение педагогического диалога преподавателя-методиста и студента-практиканта в ходе педагогической практики.

Ключевые слова: педагогическая практика, будущий учитель технологий, профессиональные умения, преподаватель-методист, студент-практикант, педагогический диалог.

Bardakov A.A.

**PEDAGOGICAL PRACTICE OF FUTURE TEACHERS OF TECHNOLOGIES: DIALOG OF
PERSONALITIES**

The article is sanctified to consideration of pedagogical practice as an inalienable constituent of professional preparation of future teachers of technologies. It is marked the value of pedagogical dialog of teacher-methodist and student-practice during pedagogical practice.

Key words: pedagogical practice, future teacher of technologies, professional abilities, teacher-methodist, student-practice, pedagogical dialog.

УДК 37. 034: 373. 5: 377

Бойван О.С.

**ПРОБЛЕМА СУТНОСТІ ГУМАННИХ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ
І НЕОБХІДНІСТЬ ЇХ ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ І–ІІ РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ**

У статті на основі аналізу психолого-педагогічних джерел, методичної літератури та власного досвіду розкривається проблема сутності гуманних якостей і необхідність їх формування у студентів навчальних закладів І–ІІ рівнів акредитації.

Ключові слова: гуманність, гуманні особистісні якості, гуманна взаємодія, гуманні стосунки, великодушність, товариськість, тактовність.

Зміни морально-ціннісних орієнтирів на сучасному етапі розвитку України актуалізували проблему виховання гуманістично орієнтованої особистості, здатної до успішного самовираження у гармонійних міжособистісних взаєминах. Зважаючи на це, а також відповідно до європейських вимог щодо соціалізації студентської молоді, пріоритетом виступає пошук ефективних шляхів формування в юнаків і дівчат гуманних особистісних якостей.

Із розвитком гуманістичних тенденцій особлива роль відводиться позитивним емоційним переживанням, що сприяють розвитку експресивних здібностей та умінь. Це, в свою чергу, забезпечує активізацію оптимістично-альтруїстичних настроїв, особистісну мотивацію, гуманну взаємодію, підсилює і покращує ефект будь-якої діяльності.

У працях Г. Балла, Дж. Готтера, Б. Косова, Г. Костюка, І. Кузнецової, Ю. Мальваного, М. Романенка, С. Сисоевої, В. Семиченка особлива увага приділяється ролі гуманізму в структурі навчально-виховного процесу, а також психологічним основам процесу гуманізації. Спільною ознакою позицій названих науковців є віра в людину, у можливість її вдосконалення на гуманістичних засадах.

Побудова виховного процесу на засадах гуманізму вимагає розглядати його як засіб і як мету виховання. Істинно людську мораль неможливо розвинути за допомогою наслідування, навіювання, примусу. Всяка поведінка особистості лише тоді моральна, переконаний І.Бех, коли вона є результатом свідомої волі й переконання [3, с. 23]. Поняття гуманізм включає в себе любов до людини, високий рівень психологічної терпимості, взаєрозуміння у людських стосунках, повагу до особистості. Але справжня вихованість особистості визначається гуманістичним осередком, в центрі якого – великодушність, яка є основою і початком усіх позитивних почуттів. Без глибокої, щиросердної великодушності неможливі зовнішні прояви доброти, м'якості, жалю, співчуття, розуміння тощо. Гуманістично налаштована особистість розвивається в процесі свідомої морально-творчої діяльності, яка розгортається під впливом духовних переконань та мотивів як провідних виховних методів.

Для того, щоб сформувати у студентських групах гуманні стосунки, потрібне розуміння і прийняття окремих, особливо важливих для нашого дослідження таких гуманістичних якостей: гуманні стосунки характеризуються чуйністю, людяністю, працелюбністю, чесністю, патріотизмом (О. Андрійчук); інтелігентністю, людяністю, довірою, справедливістю, доброзичливістю, любов'ю до своїх вихованців, постійною турботою про їх гідність (Л. Сверлюк); людинолюбством (любов до батьків, вчителів, товаришів), доброзичливістю, взаємодопомогою, чуйністю, турботливістю, вмінням поступитися своїми бажаннями на користь іншого, неприйняттям проявів жорстокості (Л. Нестеренко) і т.д.

Метою нашої публікації є необхідність зосередити увагу читача на питаннях сутності гуманних особистісних якостей і необхідності їх формування у студентів навчальних закладів I-II рівнів акредитації.

Беручи до уваги вікові особливості студентів навчальних закладів I-II рівнів акредитації (вихованці від 15 до 20 років), робимо акцент на таких гуманістичних якостях, як *великодушність, тактовність, товариськість*, оскільки вважаємо, що саме ці моральні якості через свій глибокий зміст є актуальними для формування гуманних міжособистісних стосунків студентської молоді.

Стосунки, що формуються на основі особистісної якості великодушності, є незамінними у вихованні гуманних взаємин у студентів навчальних закладів I-II рівнів акредитації, тому що це означає особливе вміння прощати, поважати, шанувати інших.

Поза сумнівом, людське життя будується на основі життєвих цілей, планів як системи смислових орієнтирів особистості, але цей процес відбувається повноцінно, коли людина, маючи за мету досягти певних матеріальних благ, не залишає осторонь прагнення своєї душі.

Маючи за основу вище згадане визначення, можна із впевненістю сказати, що бути великодушним – означає постійно, безперервно працювати над удосконаленням свого внутрішнього світу, це наповнює сенсом і, певною мірою, радістю людське життя.

Великодушність визначено як моральну якість особистості, яка виявляється у душевній самоцінності особистості, її моральній позиції й позитивному ставленні до оточуючих, зокрема у доброзичливості, умінні пробачати тощо. Великодушність передбачає здійснення особистістю відповідних моральних вчинків на основі етичних знань про значущі для кожного цінності.

Слід урахувати той факт, що студенти навчальних закладів I-II рівнів акредитації – це молоді люди віком від 15 до 20 років, віковий період, що характеризується хаотичними життєвими прагненнями, амбітністю, варіативністю, певним рівнем неспокою. Такі суперечливі почуття слугують імпульсом, що спонукає особистість до зміни обставин свого

життя, самої себе з метою досягнення рівноваги в стосунках із собою та іншими людьми. Саме тому завжди важливим залишається факт присутності великодушності до тих, хто оточує, підтримує і навіть тих, хто негативно ставиться, не приймає, осуджує, ігнорує. У цьому моменті зустрічаємо найбільше суперечок і непорозумінь з боку вихованців, оскільки повна гармонія тут неможлива, тому що причиною для цього слугує наша людська природа, що керується в основному інстинктами самозбереження, до того ж, будь-яке ставлення особистості до оточуючих – це складний, динамічний та безперервний процес тренування власних душевних прагнень.

Товариськість несе в собі важливий гуманістичний зміст для кожного з вихованців, який живе у проблемному світі і навчає способів розбиратися в конфліктах, шукати засоби виходу з них без застосування фізичної сили. Втручатися в життя своїх підопічних потрібно дуже обережно, поважаючи їх, враховуючи їхні інтереси, тому що кожна особистість має право бути такою, якою вона є. Наполегливе й уважне спостереження за стосунками у студентських групах, обережне ставлення до кожного сприяє розвитку почуття особистої гідності, поваги до себе, віри у свої сили.

Сьогодні створюються різні можливості для сучасних теоретичних та практичних підходів до переосмислення гуманного виховання, здійснення його відповідно до потреб розвитку держави. Виховання і культивування товариських стосунків у студентів навчальних закладів I–II рівнів акредитації сприяє подоланню особистісної невизначеності і невпевненості у житті, розвиває духовну та моральну саморегуляцію вихованців, конкретизує абстрактні, загальноприйняті людські норми й положення.

Формування товарищкості є довготривалим, усвідомленим, багатоаспектним процесом, швидкість розвитку якого залежить від самої особистості студента, її стосунків з іншими. Гуманізація взаємин у студентів не може бути гармонійною без належного ставлення до власної людської гідності, її стабільного розвитку й закріплення у системі особистісних цінностей.

Товариськість визначено як моральну якість особистості, що забезпечує належний порядок людського співіснування в групі людей, пов'язаних певною спільністю (походженням, становищем у суспільстві, інтересами, цілями тощо) і характеризується приязним, привітним ставленням до оточуючих, умінням спілкуватися. Товариськість передбачає усвідомлення людиною свого соціального статусу й прояв моральних чеснот у ставленні до інших.

Тактовність вимагає від особистості розуміння і прийняття духовно-моральних цінностей, чистоти та гармонії помислів, думок, вчинків. Це досить таки суперечлива якість, яка, пройшовши внутрішні конфлікти особистості, переборовши суперечливі вчинки (інертність, лінощі, заздрощі, агресія, озлобленість, образа) набуває більш досконалої форми прояву, як зовнішнього, так і внутрішнього, що веде за собою аналогічні стосунки з оточуючими людьми.

Сучасний стан педагогічної теорії виховання такий, що не дозволяє цілеспрямовано формувати морально розвинену особистість, для якої загальноприйнятні духовні пріоритети набували б глибокого життєвого смислу і цінності, виступали б дієвими регуляторами її соціальної поведінки. Виховна практика орієнтується переважно на різні форми зовнішнього підкріплення, тобто на методи заохочення й покарання. Їх домінування призводить в основному до культивування власної вигоди. При цьому основними механізмами, які вважаються вихідними у формуванні особистості та її взаємин з оточуючими, виступають зовнішнє обумовлення, наслідування, ідентифікація, за допомогою яких вихованці оволодівають соціальними нормами й вимогами. Але для глибоко усвідомлених, духовних установ такі механізми не є органічно необхідними, оскільки вони просто ситуативні. Тому постає необхідність в умовах сьогодення підвищувати розвивальну ефективність фундаментального положення – виховувати особистість, керуючись гуманними принципами, які ґрунтуються на механізмах тактовності. Виховні впливи, що стимулюють становлення

почуття тактовності, сприяють гармонійному поєднанню всіх особистісних внутрішніх станів і їхньому перетворенню у важливі духовні цінності людини.

Тактовність – моральна якість особистості, що визначається почуттям міри і здатністю людини правильно розуміти або оцінювати явища дійсності, поведінку інших. Тактовність пов'язана з умінням здійснювати внутрішній самоконтроль, самостійно формулювати для себе моральний обов'язок і виконувати його.

Отже, вище згадані моральні якості студентів навчальних закладів I–II рівнів акредитації мають педагогічну, соціальну й особистісну важливість, тому їхнє формування у вихованців вимагає як від педагогів, так і від студентів взаємної відповідальності і бажання будувати стосунки на гуманній основі.

З метою перевірки існування й розуміння почуття великодушності у вихованців навчальних закладів I–II рівнів акредитації нами було проведено опитування, у якому брали участь студенти навчальних закладів I–II рівнів акредитації м. Вінниці, м. Києва, м. Старокостянтинівська, яке засвідчує точність прийняття чи неприйняття такого почуття у власне життя.

На ключове запитання: "Бути великодушним – собі шкодити?" більшість вихованців (у кількості 194 студенти) відповіли: "Так", – аргументуючи це тим, що:

- чим більше любиш, тим більше "вилазять тобі на голову";
- великодушність до людей не завжди правильно розуміється, тому приймається іншими як надмірна нав'язливість;
- легко бути великодушним, коли люблять і приймають тебе, а коли навпаки, то це почуття загальної любові починає набувати більш вибіркового характеру;

Менша частина опитуваних (у кількості 162) дали негативну відповідь, пояснюючи свій вибір так:

- великодушність завжди перемагає;
- як до людей ти, так вони ставляться до тебе, тому краще вибрати позицію великодушності, якщо хочемо позитивного результату;
- великодушність принесе плоди – колись хтось дасть тобі набагато більше, ніж ти очікував;

Окремі студенти (у кількості 46) утрималися від відповіді, не коментуючи свою вибрану позицію.

Аналізуючи результати опитування, робимо висновок, що елементи формування життєвої установки любити оточуючих присутні у ціннісно-мотиваційному компоненті кожного вихованця як знання про обов'язкову результативність власних проявів великодушності для особистого духовного здобутку. Безсумнівно, потреба прояву великодушності належить до потреб постійного розвитку та морального зростання і вимагає відповідно складного процесу формування та задоволення її.

Тобто великодушність – це особлива й вища форма прояву людських почуттів, внутрішньої природи людини, що зумовлює та скеровує її духовно-практичну діяльність і проектує її взаємини з оточуючими.

У нашому дослідженні питання про те, які саме якості у студентів слід формувати для побудови гуманних стосунків, є особливо важливим. Відомо, що гуманістична самосвідомість – це усвідомлення людиною самої себе як особистості, своїх інтелектуальних і моральних сил, вчинків, дій, їхніх мотивів, свого ставлення до суспільства, людей і до самого себе, на основі якого суб'єкт цілеспрямовано будує взаємостосунки з об'єктами соціального життя, проявляє людяність, доброту, чемність, повагу до людської гідності, чуйність тощо.

З метою з'ясування розуміння сутності гуманних якостей у студентів-першокурсників нами було проведено анкетування серед вихованців різних спеціальностей Вінницького транспортного коледжу I–II рівнів акредитації і на базі Вінницького коледжу Національного університету харчових технологій, Старокостянтинівського професійного ліцею, загальна кількість учасників – 412.

Студентам запропонували серію запитань, серед яких було таке: "Які гуманістичні якості особистості студента Ви знаєте?" Опитувані відзначили такі: великодушність, чесність, товарицькість, щирість, справедливість, порядність, щедрість, людяність, взаємодопомога, безкорисливість, чуйність, доброзичливість, тактовність, взаємодопомога.

На запитання анкети: "Які гуманістичні якості характеризують Вашого друга однокурсника (назвати не менше 10 якостей в порядку їх значущості)", – відповіді виявилися такими (табл. 1).

Таблиця 1.

Значущість гуманістичних якостей за рейтингом (у %)

Порядок названих якостей від 1 до 10	Якості	Кількість студентів	Кількість %
1.	великодушність	132	34%
2.	чесність	68	15,5%
3.	товарицькість	54	12%
4.	справедливість	41	9,8%
5.	щедрість	36	8,9%
6.	людяність	32	7,8%
7.	безкорисливість	17	4,3%
8.	чуйність	14	3,4%
9.	тактовність	9	2%
10.	взаємодопомога	9	2%

Аналіз одержаних результатів засвідчує, що найпопулярнішими гуманістичними якостями виявилися: великодушність – 34%; чесність – 15,5%; товарицькість – 12%; справедливість – 9,8%; щедрість – 8,9%.

В особистих розмовах з ними помітили, що вихованцям необхідні доброзичливість, чесність як з боку викладачів коледжу, так і з боку однокурсників. Часто така невизначеність у стосунках суттєво впливає на формування гуманних стосунків студентської молоді. Студенти-першокурсники виявили особливу потребу у педагогічному співробітництві як соціальній взаємодії, діалозі реальних особистостей з їхніми потребами й особливостями. Опитувані студенти відзначають, що їм потрібна така соціальна взаємодія, яка б стала початком процесу їхнього особистісно-гуманного розвитку, коли їхні вміння співпрацювати в постійно змінному соціумі приводили до бажаних результатів. А це означає, що у процесі взаємодії педагога і студента в діях педагога повинна домінувати атмосфера терпимості, емоційного тепла, любові до вихованця, щирої зацікавленості особистістю студента, його справами. Важливим моментом у роботі педагога має стати своєчасна підтримка, яка була б доречною у випадках кризового стану і прийняття серйозних рішень, хоча зловживання нею може мати і негативні наслідки.

З метою з'ясування об'єктивності самооцінки своїх якостей було запропоновано відповісти на запитання анкети: "Чи вважаєте Ви себе гуманною людиною?" Результати опитування були передбачуваними – усі респонденти твердо і безсумнівно відповіли: "Так".

Хочеться вірити в об'єктивність цього твердження, бо за такого ставлення до себе і розуміння гуманності є надія на те, що педагогічний оптимізм виховання матиме серйозний вплив на формування гуманістичних якостей у студентському середовищі, оскільки

формування гуманістичних переконань студентів стає результативним за умови розуміння й усвідомлення власних моральних цінностей як особистісно значущих феноменів, тобто з'ясування сутності внутрішніх складових через природу їх зовнішніх проявів. Це говорить про те, що студент зорієнтований на процес самостійного осмислення, переосмислення і проектування моделі власної моральної поведінки.

Цікаві роздуми викликають відповіді студентів на запитання: "Чи завжди вигідно бути гуманним? Це так чи ні? (аргументуйте)" (рис.1).

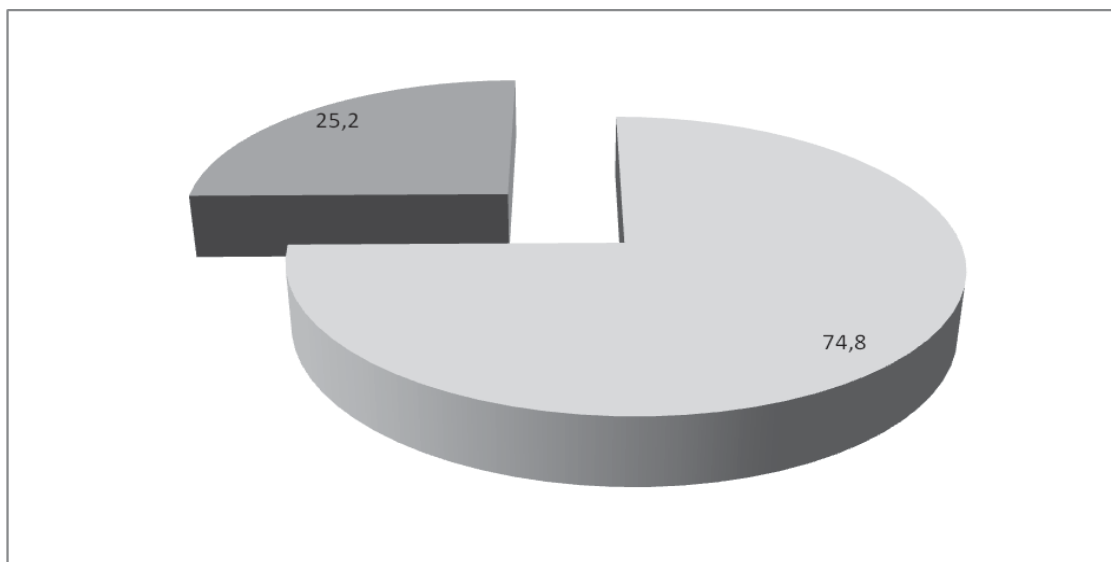

Рис. 1 Чи завжди вигідно бути гуманним?

Як засвідчує аналіз відповідей, 226 – 74,8% опитуваних вказали, що не завжди вигідно бути гуманними і назвали такі причини:

- при досягненні особистої мети, коли всі способи є виправданими;
- коли на добро, зроблене тобою, відповідають протилежним, коли, як говорить відоме прислів'я: "гарними намірами стелиться дорога до пекла";
- коли домінує корисливість інших людей;
- залежить від життєвої ситуації, часом істина у дії: "Око за око, зуб за зуб";
- бути гуманним зі своїм недругом неможливо;
- іноді антигуманні вчинки (бійка, приниження, сварки) є найлегшими альтернативами виходу з конкретної ситуації.

Оскільки, в попередньому запитанні про те, чи вважаєте ви себе гуманним, усі відповіли позитивно, то тут маємо дещо інше – майже 75% відповіли ні, це означає, що гуманність як характеристика духовності має свої межі. Вважаємо, що, охарактеризувавши гуманістичні стосунки як явище, що містить у собі позитивні характеристики (добро, великодушність, товариськість, чуйність, милосердя...), студенти знайшли у собі саме такі якості, тобто кожен має побачити у собі гуманне начало. Але, як засвідчили відповіді на наступне запитання анкети, у існуючому матеріалізованому й технократизованому світі не завжди вигідно бути гуманним, тому що зовнішні чинники такі як егоїзм, жорстокість, несправедливість, заздрощі і т.д. диктують свої правила у людських стосунках. Емоційність і перцептивність молодих людей сприяє засвоєнню й відтворенню всього, що нас оточує, часто-густо гуманність стає на заваді у досягненні бажаної мети.

Хоча, слідуючи законам гуманності з позиції віри в Бога, мати Тереза – взірць великодушності і любові, наполягала на тому, що люди нерозумні, непослідовні, егоїстичні! Але люби їх; якщо ти робиш добро, люди звинуватять тебе в потаємній корисливості і себелюбстві. Добро, зроблене тобою, завтра ж забудуть. Але все ж твори добро; щирість і відкритість зроблять тебе уразливим. І все ж будь щирим і відкритим; якщо тебе

супроводжує успіх, ти наживаєш уявних і справжніх недругів. І все ж будь успішним; віддай світу найкраще, що маєш, і, натомість, одержиш жорстокий удар. І усе ж віддавай світу найкраще, що в тебе є!

Результати проведеної нами роботи свідчать про те, що студентська молодь є небайдужою до гуманних цінностей і до формування саме таких особистісних якостей. Розуміння студентами навчальних закладів I–II рівнів акредитації основ гуманності обумовлене їхніми віковими особливостями, соціальним і навчальним середовищем. Безумовно, усе це впливає на життєдіяльність молодої людини, але відзначимо те, що постійно перебуваючи в матеріальному світі, духовні потреби, гуманні вчинки та ідеали завжди визнаються більшістю вищими цінностями особистості. У студентської молоді є розуміння того, що гуманність кожної людини має підтверджуватися конкретними справами, а не тільки міркуваннями та філософськими роздумами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрійчук О. Я. Виховання гуманності у студентів медичного коледжу в процесі фахової підготовки: автореферат дисертації ...канд. пед. наук / О. Я. Андрійчук. – Київ. – 2003. – 19 с.
2. Балл Г. О. Особистісна свобода і гуманізація освіти // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – № 1. – С. 11–18.
3. Бех І. Д. Гуманізм у вихованні підростаючої особистості / І. Д. Бех // Рідна школа. – 1995. – №9. – С. 23–25.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. і головний ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2004. – 1440 с.
5. Коенов О. Б. Воспитание духовности школьников в гуманно-личностной концепции Ш. А. Амонашвили. дисс. ...канд. пед. наук: 13.00.01 / О. Б. Коенов. – Пятигорск. – 2004. – 161 с. Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/>
6. Портал українських гуманістів. Гуманізм як поняття і соціальне явище. Режим доступу: <http://new.humanism/org.ua/index.php?>
7. Сверлюк Л. І. Формування гуманних взаємин у дитячих хоровах колективах. Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Л. І. Сверлюк. – Київ. – 2006. – 206 с.

Бойван А.С.

ПРОБЛЕМА СУЩНОСТІ ГУМАННИХ ЛИЧНОСТНИХ КАЧЕСТВ И НЕОБХОДИМОСТЬ ИХ ФОРМИРОВАНИЯ У СТУДЕНТОВ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ I-II УРОВНЕЙ АККРЕДИТАЦИИ

В статье на основании анализа психолого-педагогических источников, методической литературы и собственного опыта раскрывается проблема сущности гуманитарных личностных качеств, их формирования у студентов учебных заведений I–II уровней аккредитации.

Ключевые слова: гуманность, гуманитарные личностные взаимоотношения, гуманитарные взаимодействия, гуманитарные личностные качества, великодушие, тактичность, товарищество.

Boivan O.S.

THE PROBLEM OF UNDERSTANDING OF HUMAN PERSONAL QUALITIES, THEIR FORMATION BY THE STUDENTS OF THE EDUCATIONAL INSTITUTES OF THE I-II DEGREES OF ACCREDETATION

The article deals with the problem of understanding of humane personal qualities, their formation by the students of the educational institutions of the I–II degrees of accreditation.

Key words: humanity, humane relations, humane personal qualities, generosity, friendship, tactfulness.